

[אבל אם העכו"ם קדמה למרחץ – היה אסור לאדם חשוב כרבן גמליאל לרחוץ בה, שבזה מהנה ומכבד לעכו"ם. אבל לשאר כל אדם מותר לרחוץ שם שלא בטובה. והוא הדין לגינה. רב חמא בר יוסף כפירוש אביי. ע"ע להלן נא].

(ב) אין המרחץ נוי לעכו"ם, אלא אדרבה המרחץ עיקר והעכו"ם טפלה לו.
[אבל אם היה המרחץ טפל ונלוה אליה, היה אסור ברחצה. ולא משום איסור הנאה, שאין הקדש לעבודת כוכבים, אלא משום איסור נויי העכו"ם. ופרשו התוס' שאעפ"י שהמרחץ אינו נוי ויפוי, אך מדרבנן יש לו להאסר משום איסור נוי. (לפרש"י אין הוכחה לדין זה, שאפשר דוקא נוי ממש אסור)].
ג. כולם מבזים אותה בכך שרוחצים שם, ואין נוהגים בה משום אלוה. [ואינו דומה לפעור, כי שם ביוזיו היא עבודתו, משא"כ זו שאין עבודתה בכך (רב חמא בר יוסף. ומשמע לפירוש אחד בגמרא שרבי אושעיא חולק וסובר לדמותה לפעור הלכך אין להתיר מטעם זה. וכן לפירוש רב שימי לדברי ר' אושעיא אסור, שאין ביטול לעכו"ם אלא בשבירה ולא בנהיגת מנהג ביוזיו. ע' להלן נג)].

דף מה

- עא. א. הרים וגבעות הנעבדים, מה דינם ודין ציפוייהם? מה דין התקרובת, ומה דינם של העובדים?
ב. ביעור עבודת כוכבים בכניסת ישראל לארץ, כיצד סדרו?
ג. העוקר עבודת כוכבים – מנין שצריך לשרש אחריה? ומנין שמכנים לה שם גנאי?
- א. ההרים והגבעות הנעבדים – מותרים בהנאה (לזרוע בהם וליטול מהם אבנים וכו') (רש"י). אבד תאבדון... את אלהיהם. על ההרים הרמים ועל הגבעות – ולא ההרים והגבעות אלהיהם).
עשה מעשה בגוף הקרקע – נאסרה (כדלקמן נד).
ציפויים המחובר להם; לרמי בר חמא, נחלקו בזה תנא קמא ורבי יוסי הגלילי. ולרב ששת – אסור לדברי הכל (לא תחמוד כסף וזהב עליהם...).
- א. התוס' מפרשים בציפוי הנעבד, אבל אם אינו עשוי אלא לנוי, יתכן ולכו"ע מותר. [ואולם לדעות הנוקטות לאסור תקרובת, אפשר שגם ציפוי שאינו נעבד אסור, כי בעצם ההרים והגבעות נחשבים 'עבודת כוכבים' אלא שגזרת הכתוב שהם עצמם אינם נאסרים].
- ב. יש שכתבו בדעת רש"י שהנהגה מציפוי הר וכד', עובר משום 'לא ידבק בידך מאומה מן החרם' וגם משום 'לא תביא תועבה אל ביתך'. ומדברי החינוך (תכח) נראה לכאורה שיש לו ללקות שלש (ע' מנחת חינוך שם). וכן י"א בדעת הרמב"ם (אבי עזרי תליתאה ע"ז ה,ז). ויש אומרים בדעתו שאינו לוקה אלא אחת משום 'לא תחמוד כסף וזהב...' (מנ"ח שם בשם משנת חכמים).
- התקרובת שמקריבים אליהם; רש"י הביא דעה המתירה את התקרובת בהנאה [מלבד אם מקריב לגדא דהר' כלומר למזלו (חולין מ)]. וכן נקט ר"י בתוס'. ולדעת ר"ת התקרובת אסורה, כי ההרים נתפסים בשם 'עבודת כוכבים', מלבד אם שוחט בריחוק ממנה, שאינו מתכוין לעכו"ם. (ובדעת הרמב"ם נחלקו המפרשים; ע' ברשב"א ושלטי הגבורים חולין מ; טור יו"ד ד,ה ובית יוסף).
- משמשי ע"ז של ההרים – אסורים (עפ"י גמרא נב רע"א ובתוס'. וע"ע בשו"ת אבני' חו"מ צט ד"ה אולם ביסוד).
- עובדיהם – בסייף (ברייתא להלן מו.).

ב. כשנכנסים לארץ, מצוה לגדע אשורותיהם תחילה, ליתוך מזבחותיהם ולשבר מצבותם. אח"כ כובשים את הארץ ורק אח"כ מבערם ומכלם מן העולם. (ואשיריהם תגדעון [משמע שמשאיר לעת עתה את הגדע]... תשרפון באש. ולרבי יוסי יש לדרוש מאבד תאבדון – אבד ואח"כ תאבדון).

מדברי הרמב"ן (בקדושין לו, ע"ש בריטב"א) מבואר שחייב איבוד עכו"ם לעקרה ולשרש אחריה, לא נאמר אלא בארץ (וכ"ה בט"ז וש"ך ביו"ד סוס"י קמו). והרמב"ם (עכו"ם ז,א) כתב שמצות איבוד נוהגת בכל מקום (אפשר שהוציא כן מפשט הסוגיא בקדושין לו שחובת הגוף היא ונוהגת אף בחו"ל), אבל המצוה לרדוף אחריה אינה אמורה אלא בארץ (ע' בשו"ת שואל ומשיב קמא ח"א רב; העמק שאלה נב,ג; עונג יום טוב נג. והנה מבואר בסוגיא שאף במדבר נהג דין זה שצריך לבערה מן העולם, ממה שהקשה רבי יוסי מכתיתת העגל. ולכן נראה שאף הרמב"ן לא אמר שאין חיוב לכלותה בחו"ל בע"ז שנודמנה בידו, אלא שא"צ לחזור אחריה כדי שלא תהא בשום מקום בעולם, וזו כוונתו באמרו 'לעקרה ולשרש אחריה'. וכן משמע בט"ז סוס"י קמו ועוד).

ג. חכמים (ורע"ק) למדו שצריך לשרש אחריה מן הכתוב אבד תאבדון. ולר' יוסי בר"י, מואבדתם את שמם מן המקום ההוא.

כינוי שם לגנאי לעכו"ם למדו חכמים מואבדתם את שמם. כגון, היו קורים אותה 'בית גליא' (לשון גובה וגילוי) – קורים אותה 'בית כריא' (לשון חפירה ושפלות). 'עין כל' – 'עין קוף'.

נחלקו דעות האחרונים האם דין זה לכנותה בשם גנאי, אמור רק בארץ ישראל, שהרי נאמר ואבדתם את שמם מן המקום ההוא, או בכל מקום (ע' פרישה ט"ז ונקוה"כ סוס"י קמו).

דפים מה – מו

עב. מה דינו של האילן הנעבד, לענין חיוב ביעור ואיסור הנאה – באופנים דלהלן:

א. נטעו ולבסוף עבדו.

ב. נטעו מתחילה לכך.

ג. אילן שניטע מאליו ועבדוהו.

א. אילן [וכן זרעים וירקות] שנטעו ולבסוף עבדו; לדברי רב ששת נחלקו בו תנאים: לתנא קמא מותר, ולרבי יוסי הגלילי ורבי יוסי ברבי יהודה – אסור (ואשיריהם תגדעון – איזהו עץ שגידועו אסור ועיקרו מותר הוי אומר אילן שנטעו ולבסוף עבדו).

[פרשו ראשונים שסוגיתנו סוברת שעיקר האילן מותר לדברי הכל, לא נחלקו אלא על התוספת שהוסיף לאחר שנעבד. ואילו להלן (מה) מסיקה הסוגיא שהתוספת אסורה לדברי הכל, ולא נחלקו התנאים אלא על עיקר האילן. (ע"ש)].

א. לרמי בר חמא, כתבו התוס' שלדברי הכל אסור. ולהלכה, אילן שנטעו ולבסוף עבדו – עיקרו מותר ותוספתו אסורה.

ב. לפרש"י (כפי שפרשוהו התוס'), מדובר כשורע גרעין ואח"כ צמח האילן ועבדו, אבל אם נטעו אילן – לדברי הכל אסור. ולפירוש התוס', בגרעין לדברי הכל מותר, שאין זו תפיסת יד אדם, ובנטעו אילן מחלוקת.

ב. נטעו מתחילה לעבודת כוכבים – אסור לדברי הכל, וחייבים לגדעו ולשורפו כמפורש בכתוב. כתב הרמב"ן [דלא כ"ש אומרים]: למאן דאמר (נא). עבודת כוכבים של גוי אינה אסורה עד שתעבד, אין האילן אסור אלא אם כן עבדוהו קודם שנטעוהו או קודם השרשה, וכן אם היתה שם ע"ז ונטעו עליה האילן לצל. אבל בלאו הכי מותר, שהרי בשעת חלות האיסור הוא מחובר ואין דינו להאסר [ודינו כנטעו ולבסוף עבדו. וכן הדין בנטעה ישראל. ע' מקור מים חיים יו"ד קמה].
ויש מהראשונים שכתב שבנטע גרעין, לעולם אין האילן נאסר עד שיעבד, שהרי לא עשה הגוי בידיו את הע"ז (עפ"י תורי"ד מה, מהדו"ג).

ג. אשירה שניטעה מאליה מותרת, כדין הרים וגבעות (רש"י ותוס'). התוס' כתבו שלפי פרש"י [ולא לפי פירושם], אין מותר לחכמים אלא אם גם הגרעין שצמח האילן ממנו, בא מאילן הניטע מאליו, וכן עד ששת ימי בראשית, אבל בלאו הכי נחשב כ"ש בו תפיסת ידי אדם' ואסור.

מבואר בגמרא שאילן יבש דינו כאילן חי הגם שנשתנה מברייתו, ואינו נאסר אם אין בו תפיסת יד אדם.

דף מו

עג. א. דבר תלוש שלא היתה בו תפיסת יד אדם, כגון אבני הר שנידלדלו מאליהן או ביצה שנולדה, האם נאסר משום 'נעבד'?

ב. האם בעלי חיים נאסרים משום 'נעבד'?

ג. הר שעבדו לו – האם אבניו כשרים למזבח?

ד. אתנן זונה שהוא מחובר לקרקע – האם כשר לבית ה'?

ה. ישראל שזקף לבינה להשתחוות לה – האם מותרת או אסורה? מה הדין כשהשתחוה לה [הוא או גוי] וכשלא השתחוה? האם יש חילוק בין לבינה לביצה?

א. אבני הר שנידלדלו מאליהן (ולא זקפן אדם); נחלקו בני רבי חייא עם רבי יוחנן האם מותרות (כשם שמצינו בהר ובעלי חיים שמותרים אעפ"י שנשתנו מברייתם, לפי שאין בהם תפיסת יד אדם) או אסורות (שקץ תשקצנו ותעב ותעבנו; אעפ"י שיכול אתה לדורשו להתר – אל תדרשנו, שכל דרשות שאתה דורש בעבודת כוכבים לא תדרשם אלא לשקץ ולאסור ואין לך להתיר בו אלא מה שהתיר לך הכתוב בפירוש. רש"י).

מבואר בגמרא שהוא הדין לביצה שנולדה ולא נעשה בה מעשה, כגון זקיפה – דינה כאבני הר שנידלדלו ועבדו להן.

א. הרמב"ם פסק לקולא, והראב"ד הרמ"ה והר"ן – לחומרא.

ב. נחלקו הראשונים האם מדובר רק כשהאבנים במקומן או אפילו אם יד אדם הזיזתן למקום אחר, אין זה נחשב 'תפיסת יד אדם'.

ב. בעלי חיים שעבדו להם, מותרים להדיוט ואסורים לגבוה (מן הבקר – להוציא את הנעבד. ומכך שגילה הכתוב לאסרם לגבוה, מכלל שלהדיוט מותרים, שהרי כל האסור להדיוט פסול ממילא לקרבן. תמורה כט.).